

RAZGOVORNOST I USMENOST U DJELIMA SUVREMENIH HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Slavica Vrsaljko

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja
Sveučilište u Zadru

UDK: 821.162.43-3.09

Pregledni članak
Review article

Primljeno

: 2008-9-10

Received

SAŽETAK

Specifičnost izričaja autora koji su se u jeziku svojih romana služili posebnim postupcima stilizacije urbanog govora mladih, uočena je već u prozi sedamdesetih, a nastavlja su u osamdesetim i devedesetim godinama 20. stoljeća.

Autori čiji su romani objavljeni nakon 2000. god. u svojim su se djelima također služili postupcima stilizacije razgovornosti i usmenosti, ali sad ne više samo u oprečnosti govora odrasli- nedorasli, već u govoru svih svojih likova.

Polazište u analizi tih elemenata, nedavno je izašla Antologija suvremene hrvatske proze, ugledne književne kritičarke Jagne Pogačnik u koju su između ostalih uvršteni i autori kao Edo Popović, Renato Baretić i Ante Tomić u čijim su ulomcima romana, a u romanu Ede Popovića, Izlaz Zagreb jug u cijelosti, analizirani elementi razgovornosti i usmenosti.

Ključne riječi: *Ante Tomić, Edo Popović, proza u trapericama, razgovornost, Renato Baretić*

Uvodna razmatranja

1. Na tragu razgovornosti u prozi u trapericama

U prošlom stoljeću postojali su književni časopisi oko kojih su se okupljali književnici sličnih stilskih i tematskih oznaka. Primjerice, već u ranim pedesetim godinama hrvatski književnici poput Ivana Slamniga i Antuna Šoljana, okupljaju se oko časopisa "Krugovi". Naime, spomenuti autori u središte svojih romana stavljaju mladog pripovjedača sa specifičnim stiliziranim urbanim govorom intelektualne – đačke i studentske – omladine.

Nešto kasnije, sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća, javljaju se predstavnici tzv. *proze u trapericama* koja se gradi na suprotstavljanju svijeta nedoraslih svijetu odraslih, jezik "mladih" – jezičnom standardu.

Osim toga u hrvatskoj prozi toga vremena pojavljuje se, barem na marginama, seoski govor, ili dijalekt uz manje ili više naglašenu pripovjedačevu ironiju prema takvom tipu "narodnog" govora. Neke od tih elemenata pronalazimo u romanima Alojza Majetića *Čangi off gotoff* (1970), Zvonimira Majdaka *Kužiš, stari moj* (1970), Ivana Slamniga *Bolja polovica hrabrosti* (1972) i drugima.

1.1. Noviji pristupi u oblikovanju suvremenih književnih djela

Suvremeno doba, kako ga uobičajamo nazivati, pronašlo je nove načine pristupa čitateljima. FAK ili Festival alternativne književnosti¹ okuplja književnike poput Ante Tomića, Ede Popovića, Krešimira Pintarića, Sime Mraovića, Miljenka Jergovića, Đermana Senjanovića i drugih koji u svom izričaju idu sasvim u novom smjeru. Ti isti književnici čitaju svoja djela ispred publike, odnosno budućih čitatelja svojih romana.

Težnja suvremenih književnika je upravo to, približiti se čitatelju. Jedan od načina je i uporaba leksika bliskog čitatelju i približavanje stilu razgovornoga jezika.

Jezik je podložan promjenama koje su u današnje vrijeme sve intenzivnije, a time se rađa i nastojanje da se iz jezika i stila izbiju nove ekspresivno – impresivne vrijednosti koje će snažnije djelovati na izmijenjeno društveno biće onih kojima je upućeno.

Suvremeni autori daju sebi "oduška" i ruše tradicionalne okvire književnog stvaralaštva dajući im duh vremena u kojem živimo. Upravo taj duh vremena ostvaren je specifičnom uporabom jezičnih elemenata. Jezik je uvijek bio pod utjecajem društveno-političkih zbivanja u autora kojima se bavim, jezik je za njih sredstvo pomoću kojeg iskazuju svoja nezadovoljstva ili nezadovoljstva svojih likova.

¹ FAK ili festival alternativne književnosti, pokrenut je s idejom da u prvome redu afirmira prozu u hrvatskoj književnosti, da probudi književnu scenu te potakne zanimanje čitatelja za suvremenu domaću književnost, osnovan je prije četiri godine u bistrou Kruga na zagrebačkome Trnju. Prvi festival alternativne književnosti održan je u osječkomu caffè-baru "Voodoo" 13. i 14. svibnja 2000., a tom je prigodom nastupilo 11 sudionika. (www.vjesnik.hr/html/2003/12/16/Clanak.asp?r=kul&c=1-37k)

2. Specifični postupci stilizacije razgovornosti i usmenosti u suvremenoj književnosti

2.1. Oznake funkcionalnoga razgovornog stila

U poljskoj stilistici uobičajen je termin *styl potoczny*, koji donekle može odgovarati i pojmu razgovornog stila. Tako shvaćen, ovaj je stil prva varijanta jezika koji usvajamo kao djeca. Ipak taj *styl potoczny* širi je pojam od tradicionalno shvaćenoga razgovornog stila, budući da se realizira u različitim situacijama i s obzirom na stupanj *službenosti*, familijarnosti, konkretnosti, emocionalnosti (Bakaršić prema Bartmin'ski, 2001. str. 94). Stilistika je ponekad svela razgovorni stil na sferu snažno markiranih jedinica, suvremeno shvaćanje zapravo je unijelo značajne ispravke i bolje razumijevanje ovog stila. Bakaršić ističe njegovo najvažnije obilježje upotrebom stilskih neutralnih sredstava, i to u različitim sferama komunikacije, tako da je on, ističe Bakaršić², na neki način bazični funkcionalni stil, njegova osnova odakle se dalje razvijaju drugi funkcionalni stilovi.

Žanrovski je polivalentan, stoga možemo reći da se svaki funkcionalni stil "zrcali" u njemu kao njegov žanr. I on kao i svaki drugi stil ima svoje zakonitosti, svoju "razgovornu gramatiku". U njemu ćemo pronaći familijarizme, kolokvijalizme, regionalizme i barbarizme koji kao takvi mogu egzistirati samo u razgovornom stilu, dok bi u drugima nailazili na osudu.

Ono što ga karakterizira na stilističkim poljima je sljedeće: u okviru fonostilistike uočavamo povećanu brzinu govora s čime je u vezi i nepotpuni stil izgovora – redukcija pojedinih vokala. S druge strane, svojstvena mu je naglašena prozodijsko-intonacijska raznolikost koja služi za izražavanje emocionalnih, subjektivnih nijansi govora.

U okviru morfostilistike ističe se veća upotreba glagola u odnosu na imenice. U imenskim sintagmama zanemaruje se "glavna" imenica, a pridjev ili atribut se supstantivizira,

npr. Naći ćemo se kod Galerije. (Misli se na robnu kuću City Gallery.)

Bili smo na faksu. (Misli se na fakultetu.)

Na leksičkostilističkom planu karakterizira ga upotreba emocionalno-ekspresivnih sredstava u leksiku. Razgovornom stilu svojstven je deprecijativan (omalovažavajući, prijeziran), pejorativan (pogrdan, uvredljiv) i vulgaran (nepristojan grub) način izražavanja. Stoga često

² Usp. Marina Katnić Bakaršić, *Stilistika*, Sarajevo, 2001.

možemo čuti uvećanice (augmentative), pogrdnice (pejorative) i odmilice (hipokoristike) tipa: *kravetina*, *trbušina*, *glavurina* i sl.

Red riječi u razgovornom stilu je slobodniji, što znači da na sintakto-stilističkom planu dominiraju nepotpune, eliptične rečenice, rečenice s odsutnosti kongruencije, nepovezani ubačeni elementi.

Sličnost s književnoumjetničkim stilom je u korištenju dijaloga koji su, za razliku od razgovornog stila, stilizirani, a o tome će biti riječ u sljedećem poglavlju.

2.2. Načini preuzimanja elemenata razgovornog stila u književnoumjetničkim tekstovima

Književnoumjetnički stil je najindividualniji funkcionalni stil standardnoga jezika. U njemu je individualna sloboda najveća. Prema Siliću (2006.), književnik poštuje jezične, odnosno lingvističke norme jezika kao sustava, a ne sociolingvističke norme jezika kao standarda, ne radi prema načelu kako se mora, već kako se može raditi. Na taj mu je način pružena sloboda, ne krši pravopis, već njemu specifičnim jezikom kreira vlastita djela. Zahvaljujući izrazitoj individualnosti otvara mu se put prema drugim stilovima.

Problem preuzimanja elemenata drugih stilova u književnoumjetničkom tekstu može se riješiti analizom postupka *preregistracije*. Pod preregistracijom se podrazumijeva mogućnost preuzimanja bilo kojeg registra u književnoumjetničkom tekstu, pri čemu književni tekst, kao samodovoljan, može generirati značenju i situaciji, zapravo virtualni svijet, putem jezika. (Bakaršić, 2001, str. 108)

Mjesta međusobnih ispreplitanja su upravo dijalozi. Tekst razgovornog stila nije organiziran po načelima narativnih, već prema načelima dramskih tekstnih sekvencija (bez didaskalija ili uputa za izvođenje drame). Kontekst i situacija (kao jezične i izvanjezične okolnosti u kojima se komunikacija događa) omogućuju uvođenje ili inaguraciju govora *in medias res*. U razgovornom stilu govor "sam sebe" započinje, razvija i objašnjava.

Takvi dramski dijalozi temelje se na "stvarnim dijalozima" što ne znače da su istovjetni njima. U sljedećim poglavljima bit će govora upravo o dijalozima u proznim tekstovima suvremenih autora koji više negoli dramski, pokazuju sličnost sa svakodnevnim dijalozima.

Kombinacija elemenata različitih stilova ne slabi ni tematsko ni stilsko jedinstvo drame, što pokazuje sposobnost apsorpcije književnoumjetničkih tekstova i elemente svih drugih stilova.

Stilizacija je pojam blizak pojmu preregistracije. Karakteriziraju je oponašanje jezičnih sredstava karakterističnih za neki tip jezične realizacije

radi ostvarivanja određene umjetničke funkcije. Prepoznamo ju kao specifičnu govornu karakterizaciju, uz niz tipičnih jezičnih sredstva i slično. Stilizacija se može realizirati u cijelom tekstu ili samo u nekim njegovim dijelovima. Jedan od slučajeva stilizacije je i *skaz*. Skaz je uvođenje pripovjedača u tekst, uz očuvanje svih karakterističnih jezičnih osobina koje taj lik smještaju u neku sredinu, u određeno doba, socijalnu skupinu i slično (Bakaršić, 2001, str. 109). Za stilistiku su važni stilski efekti koji nastaju takvom formom, naime riječ je o gubljenju autorskoga glasa, zatim stvaranju iluzije živog, kolokvijalnog jezika, često s pomakom prema nekom dijalektu ili žargonu.

Govorna se karakterizacija likova u književnumjetničkom tekstu može realizirati uvođenjem elemenata drugih stilova i podstilova, kao i zastupljenošću emocionalno-ekspresivno markiranih elemenata. Poseban stilski efekt je uvođenje drugoga stranog jezika (konkretno u djelima suvremenih autora, engleskog jezika) u djelo koje je napisano jednim jezikom.

2.3. Razgovornost i usmenost u suvremenoj književnosti

"Jedino u govoru svojeg djela može biti potpuna (neograničena) sloboda. Jedino tako, u potpunoj slobodi, on može stvarati. I pritom biti svjestan da ne griješi." (Silić, 2006, str. 101) Upravo ta sloboda dala je mogućnost suvremenim autorima kretanje u jednom sasvim novom smjeru.

"Jezik u književnom djelu u funkciji je stvaranja fikcijskog svijeta, on zadovoljava naše estetske, a ne praktične potrebe" (Jergović, 2003, str. 10). Suvremeni autori kreirali su sasvim nove svjetove, ali opet tako stvarne i svakodnevnne. Stoga i nije slučajno da je izričaj koji su odabrali blizak svakodnevnoj komunikaciji.

Upravo se govorna karakterizacija likova u književnumjetničkim tekstovima može realizirati uvođenjem elemenata drugih stilova, kao i zastupljenost emocionalno-ekspresivnih, stiski obilježenih elemenata. Razgovornost i usmenost, kao specifični postupci stilizacije, preuzimaju elemente iz stila razgovornog jezika.

Polazište u izboru analiziranih djela suvremenih autora nedavno je izašla Antologija suvremene hrvatske proze, Jagne Pogačnik³. U ovom

³ Jagna Pogačnik, inače književna kritičarka, u srpnju 2008. objavila je Antologiju suvremene hrvatske proze, iako skeptična u pogledu vjerodostojnosti termina, antologija, objavljuje ulomke proznih tekstova sljedećih autora: Ive Brešana, Nedjeljka Fabria, Mirka Kovača, Daše Drndić, Gorana Tribusona, Slavenke Drakulić, Dubravke Ugrešić, Ede Popovića, Zorana Ferića, Renata Baretića, Ante Tomića i dr. Izdvojena su tri autora čija su djela dobila nekoliko uglednih književnih nagrada u posljednje tri godine.

pregledu analizirat ćemo elemente razgovornosti u djelima Ede Popovića *Izlaz Zagreb jug*, Renata Baretića *Osmi povjerenik*⁴ i Ante Tomića *Zaboravio sam gdje sam parkirao*.⁵

2.3.1. Elementi razgovornosti u djelu Ede Popovića, *Izlaz Zagreb jug* (2003)

Analizirat ćemo neke od elemenata razgovornog stila uočenih u književnoumjetničkim tekstovima navedenih autora. U romanu Ede Popovića *Izlaz Zagreb jug*⁶ uočeni su sljedeći elementi razgovornog stila, kao stila kojemu je svojstven prirodan i neusiljen način komuniciranja o svakodnevnim životnim problemima.

Na emocionalno-ekspresivan karakter razgovornog stila upućuju čestice tipa *evo, gle, je li, ovaj* i sl., stoga u romanu nailazimo na sljedeće primjere:

...**Je li** puno tupio? **Je li** joj pio krv? **Je li** ona uopće bila doma
kad je došao? ...
(Popović, 2003, str. 9)

Svojstvo razgovornog stila je i kontrakcija suglasnika te ispuštanje samoglasnika, kao primjerice:

Ja ti tu G - točku pogodim **ko** iz ... (Isto, str. 65)

Fala Bogu s Magdinim srcem je sve u redu... (Isto, str. 67)

Fala umjesto *hvala*, i *ko* umjesto *kao*, u prvom slučaju je došlo do zamjene suglasnika, a u drugom do ispuštanja samoglasnika.

⁴ Baretić je za roman *Osmi povjerenik* 2003., dobio tri ugledne književne nagrade, "Vladimir Nazor", "August Šenoa" i "Ivan Goran Kovačić".

⁵ Iščitavajući Antologiju suvremene hrvatske proze, uočeni su elementi razgovornog stila kod gotovo svih uvrštenih autora. Analizirani romani dobitnici su uglednih književnih nagrada. Ovdje se daje samo pregled i naznake nekih detaljnijih istraživanja koja tek trebaju uslijediti.

⁶ Edo Popović, hrvatski književnik koji je ratne godine proveo kao vojnik, a i kao novinar s hrvatskih ratišta. Bio je urednik časopisa *Quorum*, a od 2000. postaje slobodan pisac koji je objavio nekoliko knjiga proza, *San žutih zmija* 2000., *Kameni pas* 2001., *Koncert za tequilu i apaurin* 2002. i dr. Temeljne osobine njegove proze neinhibirani odnos prema jeziku, sažetost i brz ritam. Ritam je odraz trenutnog stanja duha koji iskazuje specifičnim stilom. U romanu *Izlaz Zagreb jug* u sebi sadrži sve karakteristike modernih kratkih priča. Radnja je smještena u urbani pejzaž našega glavnoga grada i njegovih autentičnih predjela (Utrina, Trešnjevke i dr.). Preko likova dana nam je slika aktualne zagrebačke stvarnosti, ostvarene kroz već kritički mimetizam i formalni mimetizam koji se ostvaruje oponašanjem usmenog pripovijedanja.

Neusiljenost i familijarnost razgovornog stila postiže se nestandardnojezičnim izrazima koje pronalazimo u tekstu, a cilj im je izdvojiti socijalnu pripadnost likova u djelu, njihovo zanimanje, stupanj obrazovanja i slično. Riječ je o sljedećim primjerima:

i onda počne *fajt*... (Isto, str. 52)

I nije ti *bed* bez televizije?... (Isto, str. 73)

...knjige koje ne citamo, *cedei* koje ne slusamo ... (Isto, str. 82)

I glavobolja je malo *skulirala* ... (Isto, str. 144)

Nestandardnojezičnim elementi poput *fajt*, *bed*, *cedei* i *skulirala* govore o socijalnoj pripadnosti likova u romanu, korijen tih leksema svojstven je engleskom jeziku *fight* u značenju *borba*, *bad* u značenju nečega lošeg i *cool* u značenju biti opušten.

Ono čime obiluje ovaj roman su imenice s pogrđnim značenjem, a takav pogrđan, nepristojan, omalovažavajući način komuniciranja, svojstven je razgovornom stilu. Uočeni su sljedeći primjeri:

Ti penzići, mislio je prilazeći izlogu banke, to je čista alkemija što oni rade sa svojim penzjicama. Zavirio je kroz izlog i ugledao onu ženu iz Citroena – Renaulta – Korejca. Iza nje se, a ne iza penzića - alkemičara, uhvatio rep... (Isto, str. 122).

Droljo, siktao je, glupa kurvo, kučko... Ideš? Pogledao je Suzi.

(Isto, str. 99)

Izrazi poput *penzići*, *penzjice* ironičan naziv za umirovljenike koji sa svojim malim mirovinama jedva preživljavaju.

Svojstvo razgovornog stila, kao i administrativno-pravnog je dokidanje odnosa lica, odnosno osoba. Tako se i iza drugog lica može naći osoba koja govori:

(...) Zašto ne rodiš dijete? ...Zašto ne rodiš dijete? Zašto ne rodiš dijete? ...Prestara sam mama za to,... (Isto, str. 24)

U navedenom primjeru u unutarnjem monologu pojavljuje se majčin govor koji lik djevojke upozorava kako joj prolazi vrijeme.

Spontanost razgovornog stila očituje se u upotrebi svih mogućih "izama" kao što su barbarizmi, dijalektizmi, regionalizmi i vulgarizmi. Pronađeno je mnoštvo vulgarizama koje je nepotrebno detaljnije navoditi:

Gotov si, Baba, najebo si ko žuti. (Isto, str. 100)

S obzirom na činjenicu kako su likovi iz romana smješteni u zagrebačku sredinu, sasvim je razumljivo da je govor likova vezan uz kajkavski dijalekt, primjerice

Kaj ne buš još jednu? Pitao je Jajo.

Kaj u značenju *zar* i *buš* u značenju *bi*, osnovne su karakteristike kajkavskog dijalekta.

2.3.2. Elementi razgovornosti u romanu Renata Baretića *Osmi povjerenik* (2003)

Radnja romana Renata Baretića, *Osmi povjerenik*⁷, zbiva se na izmišljenom otoku *Trećiću*. U romanu autor oblikuje nepostojeći jezik kroz koji se provlače elementi razgovornosti.

Ono po čemu prepoznavamo ovaj roman jest specifičnost stila i govora njegovih likova. Riječ je o govoru izmišljenog otoka *Trećića*, a karakteriziraju ga sljedeći lokalizmi:

-*Ma niedon se netje uočloani!*

Puoče si guovuri po tretjijonsku!!! (Pogačnik. 2008, str. 313)

Umjesto *niti jedan* koristi izraz *niedon*, umjesto *učlaniti*, *uočlani*, *puoče* umjesto *započne*; *guovuri* umjesto *govoriti*; te *tretjijonsku* umjesto *trećićanski* govor. U navedenim primjerima nije provedena jotacija. Te specifičnosti jezika svojstvene su čakavskom narječju, odnosno govoru šibenskih otoka na koje se u djelu i aludira. Govor tog područja pripada južnočakavskom dijalektu koji karakterizira upotreba dvoglasnika *ua* pr. *gruad* umjesto *grad*, (udž. za gimnazije 1. raz.). U ulomku se spominje i lik Bosanca čiji je govor također specifičan jer pripada novoštokavskom ikavskom dijalektu, kojim se govori u središnjoj Bosni, a autor ga iznosi u cijelosti onako kako on uistinu i govori:

A kads već spomeno zajebanciju, jel znaš onaj kad je Fata došla kuć utri ujtru i Mujo je pita đe je dosad. Ona govori...sam se moj Mujo. Kako zaj..., pita on, a Fata veli isto ko iti kad dođeš kasno, pa kažeš Fato, halali, ja se zapio. (Isto, str. 318)

Izostavljanje vokala *a*, *i* i *u* kao u primjerima *jel*, *kuć*, *ko*, *ujtru* i slično, kontrakcija glagola tipa *spomeno* umjesto *spomenuo*, te turcizam tipa *halali* svojstva su govornog područja središnje Bosne otkud lik u romanu dolazi.

Drugi, a ujedno i glavni lik, dolazi iz Zagreba i u svoj govor unosi dijalektizme tipa:

Možemo zaključati ured ranije i fino otić doma, smrznuo sam se t.

Jesi kad jeo žgance sa špekom? (Isto, str. 323)

Izrazi poput *fino*, izostavljanje završnog i kod infinitiva glagola *otići*, *žganci* i *špek*, svojstva su zagrebačkog govornog područja.

⁷ Renato Baretić, rođen je 1963. u Zagrebu. Objavio je zbirke poezije *Riječi iz džepova* (1998.) i *Kome ćemo slati razglednice* (2005.), romane *Osmi povjerenik* (2003.) i *Pričaj mi o njoj* (2006.), izbor iz kolumni *Kadrovi kadra* (2005.). Kancelarist je TV-serije "Novo doba" i filma "Što je muškarac bez brkova". Živi i radi kao novinar u Splitu. Za roman *Osmi povjerenik* dobio je nagrade "Vladimir Nazor", "August Šenoa", "Gjalski" i "Kiklop".

Kao i u gotovo svim djelima suvremenih autora, tako i ovom pronaći ćemo mnoštvo vulgarizama:

Je..., pa to je fenomenalno!

Znači, vama je sve ovo skupa samo, ono, zajebancija? (Isto, str. 316)

U ulomku smo pronašli redukciju i kontrakciju samoglasnika. Izostavljeni vokali pronađeni su u sljedećim primjerima:

A ko je? Čija je, ko je nositelj?

Jel me čuješ...?

Čuj, ko je Mejđor!? (Isto, str. 319)

Ko u značenju *tko*, *jel* umjesto *je li* i slični primjeri u kojima dolazi do redukcije i kontrakcije samoglasnika. Osim toga u navedenim rečenicama uočena je i razgovorni red riječi, nedorečenost, eliptičnost i slično.

Svojstvo razgovornog stila je redukcija završnog *i* glagola u infinitivu, kao na primjer u ovom tekstu:

*Ej, nemoj mi sad **potonut**, ono, to mi definitivno ne treba u ovoj situaciji...* (Isto str. 317)

*Slušaj, a kad bi mogli **otić** malo u goste tom Bosancu?* (Isto, str. 317)

*Nemoj meni **pričat** o osami, molim te, pogledaj(...)* (Isto, str. 319)

*Nemoj me **navlačit** na takve(...)* (Isto, str. 322)

U primjerima kao *potonut*, *otić*, *pričat* i *navlačit* dolazi do redukcije završnoga *i* u infinitivu glagola *potonuti*, *otići*, *pričati*, *navlačiti* poradi postizanja ekonomičnosti u govoru likova.

U tekstu će autor koristiti i emocionalno-ekspresivne čestice *ej*, *hej*, *heh*, te poštapalica *ono*, koji su pronađeni u sljedećim primjerima:

-Ej! Hej, Tonino! Alo!

*Znači, vama je sve ovo skupa samo, **ono...*** (Isto, str. 319)

***Heh**, da "Mejđor"!*

*Oprosti mi, **ono**, ozbiljno* (Isto, str. 322)

Nestandardnojezični elementi tipa *okej*, *sori*, *fakat*, *fuko* i slično, također predstavljaju svojstvo razgovornog stila. Korijene riječi u navedenim primjerima pronalazimo anglizme.

Okej. Reci mi kakvu to igru igra taj tvoj Svemirac iz Bosne? (Isto, str. 316)

*Ništa, **sori**, oprosti.*

*Ali, čekaj, **jebote**, čekaj, ajde mi se sad zakuni, ali **ono**, u oči me*

*gledaj, **šta** si ti **fakat fuko** Severinu.* (Isto, str. 319)

U ovoj rečenici uočena je i upotreba ostalih izraza svojstvenih razgovornom stilu, poput, vulgarizma *jebote*, emocionalno-ekspresivne čestice poput *ono* i dr.

***Kužiš?** Severina je Severina, a politika je politika.*

*Čekaj malo. Ta "**kensa**", jel je to znači, rak?*

*(...) to bi **fakat** bilo gadno...* (Isto, str. 323)

2.3.3. Elementi razgovornosti u ulomku romana *Zaboravio sam gdje sam parkirao* (2001) Ante Tomića

"Čitatelji su pak u novopečenom romanesknom humoristu Tomiću dobili nesvakidašnje neusiljenoga i prirodnog sugovornika koji im na ležeran način priča jednu strašno zabavnu priču" (Rizvanović, 2000, str. 25). S ključnim riječima ove Rizvanovićeve kritike "prirodan sugovornik i ležernost u načinu pripovijedanja", zapravo su nam dane odlike njegova stila pisanja. Čitatelj je njegov sugovornik koji razumije leksik kojim se služi, neovisno za kojim romanom posegnuli. Radnja njegovih romana svedena je na prostore urbanog, vrlo čestog splitskog pejzaža i ruralnih predjela Dalmatinske zagore, a dijalozi su pak njegova omiljena tehnika. Oživljava jezik Dalmatinske zagore, a i svoga rodnog Splita, primjerice u pričama *Pokaži koliko me cijeniš* kao i u romanu *Zaboravio sam gdje sam parkirao* u čijem su ulomku analizirani elementi razgovornog stila.⁸

Već smo istaknuli da su dijalozi razgovornog stila organizirani prema načelima dramskih tekstnih sekvencija, ali bez didaskalija. Upravo se u dijalogima isprepleću elementi razgovornosti. Kao u sljedećim primjerima:

-*Jednu borovnicu s puuuuno leda.*

-*Puuuuno leda - ponovi Goga (...)*

-*Vruće* (Pogačnik, 2008, str. 501)

S obzirom na to da konkretnost sadržaja u razgovornom stilu i ovom dijalogu između konobarice i gosta kafića, prevladavaju kratke rečenice čiji se sadržaj podrazumijeva, stoga su mu rečenice eliptične kao primjer *vruće*.

Ekspresivnost govora u razgovornom stilu pojačana je brojnim uskličnim rečenicama koje su pronađene u Tomićevim dijalogima:

Pojest će je! (...)

Uživo?!

Na televiziji. (Isto, str. 502)

Hopla! (Isto, str. 503)

"Zoke! Zoke, znam da si doma!" (Isto, str. 504)

Neusiljenost i familijarnost očituju se i u izrazima tipa *molim, misliš, aha*.

-*Molim?*

-*Osvojila si nagradnu igru.*

⁸ Ante Tomić rođen je 1970. u Splitu. Objavio romane *Što je muškarac bez brkova* (2000), *Ništa nas ne smije iznenaditi* (2003), *Ljubav, struja, voda, telefon* (2005), zbirke priča *Zaboravio sam gdje sam parkirao* (1997), *Veli šoping* (izbor, 2004), feljtone, kolumne. Po romanu *Što je muškarac bez brkova* snimljen istoimeni film u režiji Hrvoja Hribara, a po *Ništa nas ne smije iznenaditi* film *Karaula* u režiji Rajka Grlića. Radi kao novinar u "Jutarnjem listu". Dobitnik novinarske nagrade "Marija Jurić Zagorka" i "Kiklop" za hit godine.

-Misliš? (...)

-Aha.

-Nećemo ovdje (Isto, str. 503)

-Moon river , na, na, na, na, na...

-Je, znam koja je to stvar. (Isto, str. 504)

U imenskim sintagmama zanemaruje se "glavna" imenica, što je pronađeno u dijalozima:

-Pa gdje stanuješ?

-U Tolstojevoj. (Misli se na Tolstojevu ulicu) (Isto, str. 505)

U dijalozima ćemo pronaći i mnoštvo vulgarizama:

-Sranje – kazao je Krešimir

-Sranje - složila se Goga. (Isto, str. 505)

-Jebem ti - kaže on.

-Što je?- Zaboravio sam gdje sam parkirao. (Isto, str. 504)

Vulgarnosti riječima ili vulgarizmi, elementi su koje pronalazimo u gotovo svim djelima suvremenih hrvatskih književnika koji ruše okvire pristojnosti, kulture i sličnih obrazaca uljudnog ponašanja.

Zaključak

Ulazak u novo tisućljeće označavalo je prekretnicu u književnom izričaju koje je već bilo najavljeno u poratnim godinama prošloga stoljeća. Književna djela predstavljaju fikciju svakodnevice. Prozna djela objavljena u posljednjih nekoliko godina izborom tema približavaju se svakodnevnim temama bliskim čitatelju. Stoga je i sasvim razumljivo da se u djelima provlače elementi razgovornosti svojstveni stilu razgovornog jezika. Književnoumjetnički stil je najslobodniji funkcionalni stil koji zahvaljujući izrazitoj individualnosti otvara put drugim stilovima.

Mjesta međusobnih ispreplitanja književnoumjetničkog stila i razgovornosti su upravo dijalozi. Tekst razgovornog stila nije organiziran po načelima narativnih, već prema načelima dramskih tekstnih sekvencija (bez didaskalija ili uputa za izvođenje drame). Kontekst i situacija (kao jezične i izvanjezične okolnosti u kojima se komunikacija događa) omogućuju uvođenje ili inaguraciju govora *in medias res*. U razgovornom stilu govor "sam sebe" započinje, razvija i objašnjava.

Takvi dramski dijalozi temelje se na "stvarnim dijalozima" što ne znače da su istovjetni njima. Kombinacija elemenata različitih stilova ne

slabi ni tematsko ni stilsko jedinstvo drame, što pokazuje sposobnost apsorpcije elemente drugih funkcionalnih stilova.

U radu su analizirana djela Ede Popovića – *Izlaz Zagreb jug*, Renata Baretića – *Osmi povjerenik* i Ante Tomića – *Zaboravio sam gdje sam parkirao*. Iščitavajući Antologiju suvremene hrvatske proze, uočeni su elementi razgovornosti u gotovo svih uvrštenih autora. Analizirani romani dobitnici su uglednih književnih nagrada.

Ono što se očituje u književnika Ede Popovića jest uporaba nestandardnojezičnih elemenata poput *fajt*, *bed*, ispuštanje samoglasnika, živi dijalozi njegovih likova, jednostavne rečenice i slično.

Specifičnosti stila Renata Baretića očituju se u govoru njegovih likova smještenih na izmišljeni otok Trečić u kojem se izmjenjuju likovi koji dolaze iz različitih sredina. Samim time je i govor tih likova specifičan. "Trečićanski" govor je najbliži čakavskom narječju odnosno govoru šibenskih otoka na koje se u djelu i aludira. Govor tog područja pripada južnočakavskom dijalektu koji karakterizira upotreba dvoglasnika *ua* pr. *gruad umjesto grad*. Govor drugih likova karakterizira konstantno korištenje poštapalica, kontrakcija glagola tipa *gledo* i slično.

Dijalozi su omiljena tehnika Ante Tomića, a upravo su oni mjesta međusobnog ispreplitanja dvaju stilova. Dijalozi su u njega stiliziraniji nego u svakodnevnom govoru, ali su im karakteristike slične.

Zajedničko svim autorima je tematika svakodnevice, živi dijalozi u kojima se najbolje očituju elementi razgovornosti čije karakteristike pronalazimo u analiziranim ulomcima suvremenih hrvatskih književnika.

Ovdje se daje samo pregled i naznake nekih detaljnijih istraživanja koja tek trebaju uslijediti.

Literatura

- Bagić, K. (1997), *Beletristički stil, Pokušaj određenja, Kolo*, 2.
- Bagić, K. (2004), *Mnogi novi pisci bit će zaboravljeni*, Večernji list, Zagreb, 30. listopada.
- Bagić, K. (2005), *Važno je imati stil*, Zbornik o Krunoslavu Pranjiću, Disput, Zagreb.
- Baretić, R. (2003), *Osmi povjerenik*, Menandar, Zagreb.
- Boko, J. (2000), "Šaranje" kroz neboder, *Slobodna Dalmacija*, 24. listopada, str. 25.
- Bošković, I. J. (2000), *Solinske čakulete*, Slobodna Dalmacija, 5. rujna, str. 25.

- Flaker, A. (1983), *Proza u trapericama*, Zagreb.
- Čubrić, M. (2005), *Učimo hrvatski jezik 1*. Školska knjiga, Zagreb.
- Jergović, M. (2003), *Dvori od oraha*, Duriex, Zagreb.
- Katnić-Bakaršić, M. (2001), *Stilistika*, Sarajevo.
- Lešić, Z. (1974), *Pojam "izbora" kao instrument analize stila*, *Izraz*, XX. 1, Sarajevo, str. 18-29.
- Lodge, D. (1988), *Načini modernog pisanja*, Globus/Stvarnost, Zagreb.
- Oraić-Tolić, D. (2005), *Muška moderna i ženska postmoderna*, Ljevak, Zagreb.
- Pavičić, J. (2001), *Prava proza devedesetih*, *Zarez*, Zagreb, 10. svibnja, str. 26.
- Peović, K. *O suvremenoj hrvatskoj prozi*, [www. autonomus –c– factory.hr./libera/recenzije/proza.htm](http://www.autonomus-factory.hr/libera/recenzije/proza.htm)
- Pogačnik, J. (2001), *Posustaje li hrvatska proza*, *Jutarnji list*, 2. lipnja.
- Pogačnik, J. (2002), *Quorumaši protiv novih prozaika*, *Backstage*, pop and Pop, Zagreb, str. 280.
- Pogačnik, J. (2001), *Žanr u kojem je Popovićev temperament pronašao sebe*, *Jutarnji list*, 13. lipnja, str. 32.
- Pogačnik, P. (2008), *Tko govori tko piše*, *Antologija suvremene hrvatske proze*, Zagrebačka slavistička škola, Zagreb.
- Popović, E. (2003), *Izlaz Zagreb jug*, *Menanadar*, Zagreb.
- Pranjić, K. (1968), *Jezik i književno djelo*, Zagreb.
- Pranjić, K. (1961, 1962), *Problemi proučavanja jezika i stila u suvremenih pisaca*, *Jezik*, br. 3. 4., Zagreb.
- Pranjić, K. (1962), *Razgovori o jeziku: Govoreni i pisani jezik*, 15 dana, br. 18.
- Pranjić, K. (1962), *Razgovori o jeziku: Miješanje jezičnih struktura*, 15 dana, br. 15., Zagreb.
- Rizvanović, N. (2000), *Ej, veselo je Smiljevo*, *Slobodna Dalmacija*, Utorak, 7. studenoga.
- Rizvanović, N. (2000), *Iz smijeha i očaja*, *Slobodna Dalmacija*, 15. lipnja.
- Rizvanović, N. (2000), *Šećerna groteska*, *Slobodna Dalmacija*.
- Silić, J. (2006), *Funcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, *Disput*, Zagreb.
- Tomić, A. (2004), *Zaboravio sam gdje sam parkirao*, Hana. Com.

**CONVERSATION AND ORAL EXPRESSION IN THE WORKS OF
CONTEMPORARY CROATIAN WRITERS**

ABSTRACT

Specific expression of the authors' who used particular urban speech of young people in their novels was first observed in the prose of 1970s, but it continued during 1980s and 1990s. Authors' whose novels have been published after 2000 have also used specific stylization of conversation and oral expression in their novels however, not only to emphasize the differences in speech between adults and young people, but also in the speech of the characters in the novel.

The starting point in the analysis of those elements is a recently published Anthology of Contemporary Croatian Prose, edited by renowned literary critic Jagna Pogačnik. Namely, this Anthology also includes the analysis of conversation and oral expression elements in the works of authors such as Edo Popović, Renato Baretić and Ante Tomić.

Key words: *Ante Tomić, Edo Popović, jeans prose, conversation, Renato Baretić*